

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Запорізький національний технічний університет

Методичні рекомендації
до організації семінарських занять
з дисципліни «Психологія творчості»
для студентів денного відділення
спеціальності 022 «Дизайн»

2018

Методичні рекомендації до організації семінарських занять з дисципліни «Психологія творчості» для студентів денного відділення спеціальностей 022 «Дизайн» / Укл.: Ємельяненко Є.О. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2018. – 14 с.

Методичні рекомендації містять загальні положення щодо організації навчальної роботи студентів з дисципліни «Психологія творчості», теми та запитання до семінарських занять, та методичні вказівки до підготовки до них. Надані критерії оцінювання знань студентів, перелік рекомендованої літератури.

Укладачі:

к.філос.н., доцент кафедри філософії Ємельяненко Є.О.

Відповідальний за випуск: к.філос.н., доцент Ємельяненко Є.О.

Рецензент: д.філос.н., завідувачка кафедри філософії Запорізького національного технічного університету, професор Бондаренко О.В.

Затверджено

на засіданні кафедри філософії ЗНТУ

№ 7 від «24» квітня 2018 р.

Рекомендовано до видання НМК гуманітарного факультету, протокол № 7 від «26» квітня 2018 р.

ЗМІСТ

Цільова спрямованість навчального процесу з дисципліни «Психологія творчості».....	4
Змістовне наповнення дисципліни «Психологія творчості».....	5
Методичне забезпечення організації семінарських занять з дисципліни «Психологія творчості».....	6
Теми та питання для організації семінарських занять з дисципліни «Психологія творчості».....	8
Підсумки та результати вивчення дисципліни «Психологія творчості».....	11
Використана та рекомендована література.....	14

Цільова спрямованість навчального процесу з дисципліни «Психологія творчості»

Унаслідок інтенсивних економічних змін, пов'язаних із глобалізацією, інтенсифікацією інновацій, інформатизацією, трансформацією світових ринків і прискореним розвитком певних галузей економіки в Україні, а також культурного відродження країни, гуманізації суспільства нині зростає потреба у кваліфікованих кадрах нового типу, які вміють ефективно й творчо розв'язувати поставлені завдання. Питання творчості стало нині настільки актуальним, що його можна віднести до проблем століття. Багато десятків років як закордонні, так і вітчизняні психологи досліджують феномен творчості, проте довгий час він вислизав від точного психологічного експерименту, тому що реальні життєві ситуації не вкладалися в його рамки, бо вони завжди обмежені певною діяльністю, поставленою метою.

Питання становлення та розвитку творчої особистості, розкриття природи креативності, створення умов творчої самореалізації людини є сьогодні надзвичайно важливими, для фахівців всіх професій, проте варто відмітити, що для професіоналів, безпосередньо пов'язаних з художньою творчістю, розуміння її психологічних підґрунть та навички з розвитку креативності є безумовно необхідними. Велика практична значущість цієї проблеми та неможливість її вирішення в межах окремих наукових парадигм стимулювали процес зближення та взаємозбагачення експериментальних і концептуальних підходів на шляху створення єдиної теорії творчості, що визначає теоретико-прикладну спрямованість дисципліни «Психологія творчості».

Мета дисципліни «Психологія творчості» полягає в наданні студентам теоретико-методологічних знань психології творчості, закономірностей перебігу творчого процесу талановитих та геніальних людей, характеристик особистості творчих людей та їх душевні особливості, умов і закономірностей розвитку творчого потенціалу особистості, а також у формуванні та реалізації інтегративних інтелектуальних умінь і практичних навичок у майбутній професійній діяльності.

Вивчення студентами-дизайнерами курсу «Психологія творчості» в першу чергу актуалізується тим, як державна національна програма визначає стратегічні напрями розвитку освіти й забезпечення постійного не тільки професійного, а і духовного та творчого самовдосконалення особистості дизайнера, формування інтелектуального й культурного її потенціалу – вищих цінностей нації. Трансформація сучасної дизайнерської освіти передбачає розвиток творчої особистості дизайнера, здатної не тільки до трансляції знань, але й до створення світових зразків культури й духовності у галузі дизайну.

Стратегічні напрями розвитку дизайнерської освіти ставлять нові завдання перед творчими майбутніми спеціалістами у галузі дизайну, щоб у центрі уваги стала особистість творчого дизайнера. Майбутній дизайнер також повинен не тільки добре знати закони розвитку і психіки індивіда-творця, а ще має бути обізнаним в оригінальних поглядах на проблему психічного розвитку творчої людини в онтогенезі, зокрема психічного механізму творчості у дизайні. Крім того, професійна діяльність дизайнера не можлива без вирішення творчих та креативних проектних завдань, без розуміння й усвідомлення необхідності залучення особистості дизайнера до творчої діяльності.

«Психологія творчості» є складовою частиною гуманітарного циклу вибіркового блоку дисциплін. Її вивчення передбачає розв'язання низки завдань фундаментальної професійної підготовки висококваліфікованих фахівців, зокрема: ознайомлення з основними поняттями психології творчих здібностей та обдарованості, історією розвитку і основними напрямками сучасних досліджень, сприяти формуванню вмій та навичок, необхідних у професійній діяльності дизайнера.

Змістове наповнення дисципліни «Психологія творчості»

«Психологія творчості» постає як вкрай трудомістка, проте необхідна навчальна дисципліна. Саме цим і визначається проблема організаційного, методичного та дидактичного забезпечення найвищої ефективності даної трудомісткості.

Вивчення курсу передбачає:

- формування знань про передумови виникнення та історію розвитку психології творчості як науки;
- основні психологічні теорії сучасної психології творчості та перспективні напрямки її розвитку;
- методи діагностики та психологічного супроводу творчих здібностей;
- методи стимуляції та формування творчості;
- особливості психологічної природи загальної та спеціальної креативності;
- підходи до проблеми творчості та інтелектуальних здібностей;
- поняття про соціально-психологічний клімат у творчому колективі.

На основі цих знань мають бути сформовані уміння.

- використовувати методи діагностики розвитку креативності різних;
- використовувати методи стимуляції творчості;
- аналізувати психологічні особливості творчої особистості;
- проводити роботу спрямовану на створення креативного середовища;
- проводити аналіз психологічного клімату у творчому колективі;
- складати програму психологічного дослідження творчих здібностей;
- робити опис інструментарію з проблеми діагностики розвитку творчих здібностей;
- визначати та прогнозувати подальший розвиток творчої особистості.

Методичне забезпечення організації семінарських занять з дисципліни «Психологія творчості»

При розкритті основних питань філософії для студентів різного фаху необхідно методично спрямувати навчальні зусилля в

специфічному ключі. Це й визначить найвищу ефективність трудомісткості викладання «Психології творчості».

В перш чергу необхідно одразу визначитись, що розглядати основні питання «Психології творчості» доцільно в першу чергу діалектично. Так, в будь-якій темі або питанні слід виявляти об'єктивну діалектику обговорюваного явища.

При забезпеченні методичної роботи (в межах семінарських занять), викладач орієнтує студента на виявлення та формулювання пізнавальної проблеми з подальшим переходом до обрання шляхів її вирішення. На основі здобутого рішення має бути сформульована наступна, більш глибока або диференційована задача, яка в свідомості студентів має набути формату проблеми.

Таким чином, засвоюючи одні компоненти знання студенти мають бути орієнтовані на виявлення нових, суперечливих питань і переходити таким чином до нового незнання, до нової проблеми, яка має бути вирішена і знання знову мають поглиблюватись. Так процес навчання здійснюється діалектично через суперечності.

Окрім цього важливою є орієнтація на застосування системного підходу. «Психологія творчості» оперує як конкретними, вузькоспеціалізованими, так і всезагальними поняттями і судженнями, пов'язаними між собою глибокими смисловими переходами та обґрунтуваннями. Студент має методично бути зорієнтований по виявленню і постійне відстеження цих взаємозв'язків, без яких психологічні поняття і категорії будуть сприйняті ізольовано, неповно.

Звернення до системного підходу передбачає вирішення двох взаємопов'язаних задач – організаційної систематизації всього навчального матеріалу з дисципліни та системного представлення і сприйняття його студентами. Провідна роль в вирішенні цих задач належить аудиторній та консультаційній роботі викладача.

Розгортаючи психологічну аргументацію та аналітику важливо мати на увазі, що психологічні принципи завжди доводяться всією історією розвитку гуманітарних наук у всьому їх багатстві. У зв'язку з цим будь-яке проблемне питання «Психології творчості» має розкриватись виключно в контексті його історичного розгортання. Будь-яка психологічна проблема є історія її різноманітних обґрунтувань та вибору того обґрунтування, що відповідають нагальним нинішнім запитам. Нехтувати при цьому вивченням

історичних аспектів недоцільно з точки зору методичного забезпечення найбільшої ефективності та трудомісткості дисципліни.

Відповідно, загальний змістовний перелік тем за програмою дисципліни розподіляється між лекційними та семінарськими заняттями концентрично, тобто лекційні заняття передбачають розкриття теми на загальному методологічному та діалектичному рівні, в той час як семінарське заняття спрямоване на детальне осмислення еволюції проблеми в контексті історичних етапів її становлення та розвитку.

Теми та питання для організації семінарських занять з дисципліни «Психологія творчості»

Змістовний модуль 1. Історія та теорія психології творчості

1.1. Психологічні основи творчості

Психологія творчості як наука. Творчість як психічний процес. Явище творчості та ознаки суб'єкту творчості. Творчість як високий рівень розвитку здібностей. Інтелект та творчість в структурі психіки, їх співвідношення. Лонгітюд Л.Термена та його висновки. Концепція «порогу». Психофізіологія творчих здібностей: стать, вік, функціональна асиметрія мозку.

Питання для підготовки.

1. Вступ до психології творчості.
2. Творчість як психічний процес.
3. Явище творчості та ознаки суб'єкту творчості.

Основні поняття: творчість, суб'єкт творчості, адаптивна поведінка, креативна поведінка, креативність, інтелектуальна обдарованість, творчі здібності.

1.2. Постановка питання про творчість в онтогенезі.

Історія становлення психології творчості. Історія формування питання психології творчості на зламі тисячоліть. Творчість як предмет психологічних досліджень. До проблеми філогенезу психології творчості у вітчизняній психологічній думці. Зарубіжні теорії творчості. Відношення до творчості у різні епохи. Проблема

здатності до творчості. Теорії творчості: психоаналітична, гуманістична, когнітивна, теорія розвитку творчих здібностей та ін.

Питання для підготовки.

1. Особливості та основні етапи розвитку психології творчості.
2. Становлення психології творчості у вітчизняній психологічній думці.
3. Теорії творчості.

Основні поняття: гуманістична психологія, гештальтпсихологія, структуралізм, функціоналізм, біхевіоризм та необіхевіоризм, діяльнісний підхід у психології, фрейдизм та психоаналіз, екзистенціалізм.

1.3. Структура креативності.

Креативність як особистісна риса та здатність до творчості. Креативна особистість. Креативне середовище. Креативний процес. Стадії творчого процесу. Творча уява. Фантазія в структурі творчого процесу. Мислення та творчість. Поняття інтуїції. Інтуїтивне мислення. Креативний продукт. Творча особистість. Психологічні підходи до визначення творчої особливості. Характеристика творчої особистості. Типологія творчих особистостей. Соціально небажані риси творчої особистості. Сміливість. Життєвий шлях творчої особистості.

Питання для підготовки.

1. Загальне розуміння феномену креативності та його структури.
2. Мотиваційні параметри креативності.
3. Афективні та емоційні параметри креативності.
4. Інтелектуальні параметри креативності.

Основні поняття: креативність, творчість, креативна особистість, творча особистість, коефіцієнт інтелектуальності, імпульсивність, конформність, оригінальність, незалежність, відкритість розуму, толерантність, конструктивна активність, прагнення до краси, типологія творчих особистостей, психічна турбулентність, продуктивність, сміливість, як особистісна властивість, творчий потенціал, творчі ресурси, інтереси, допитливість, наполегливість, творча спрямованість, психологічна готовність.

Модуль 2. Структура та механізми творчості в контексті психічних явищ

2.1. Соціальні механізми творчості, структура і природа творчих здібностей.

Творчість як діяльнісний спосіб життя людини. Мотиви творчої діяльності людини. Творчість в контексті соціокультурного простору. Стереотипи і їх вплив на творчий процес. Поняття про здібності. Творчі здібності. Основні підходи до проблеми творчих здібностей. Психологія обдарованості. Талант та геніальність. Методи активізації творчого мислення.

Питання для підготовки.

1. Стратегії творчої діяльності: стратегія пошуку аналогів, стратегія комбінаторних дій, стратегія реконструювання, універсальна стратегія, стратегія випадкових підстановок.

2. Тактики творчої діяльності: тактика інтерполяції, тактика дублювання, тактика розмноження, тактики конвергенції, деформації (трансформації) та інтеграції, тактика базової деталі, тактика автономізації, тактика послідовного підпорядкування, тактика зсуву, тактика диференціації.

3. Розвиток здібностей і розвиток особистості: здібності як спосіб адаптації до світу предметів, здібності як форма соціальної адаптації, здібності і творчі здібності, здібності й обдарованість, «виявлення» і розвиток обдарованості, творчість і особистісний ріст.

Основні поняття: діяльність, активність, мотив, мотивація, здібності, задатки, методи розвитку творчих здібностей.

2.2. Вікові особливості розвитку творчих здібностей.

Психологічні особливості творчої діяльності дитини. Розвиток творчих здібностей особистості у молодшому шкільному віці. Творчі здібності у підлітковому віці. Творчість у юнацькому віці. Творчість у вік молодості. Творчість зрілої людини.

Питання для підготовки.

1. Особливості прояву творчості на ранніх етапах розвитку особистості (вік немовляти, ранній вік, дошкільний вік).

2. Значення творчості для становлення особистості школяра (молодший шкільний вік, підлітковий вік, рання юність).

3. Значення творчості для становлення особистості дорослого (пізня юність, зрілість).

Основні поняття: вік немовляти, ранній вік, дошкільний вік, молодший шкільний вік, підлітковий вік, юність, зрілість, рефлексія, рефлексія здібностей, самооцінка здібностей, творча активність, творча ідентичність.

2.3. Види творчої діяльності людини

Види творчості та напрямки її дослідження Характеристика основних видів творчості: наукова, технічна, художня, педагогічна. Творчість як якість особистості. Креативність та концепції креативності. Основні підходи до проблеми творчої діяльності. Цикли, стратегії та тактики творчої діяльності. Творчість і здібності. Релігійна творчість. Філософська творчість. Наукова творчість. Технічна творчість. Педагогічна творчість. Творчість у мистецтві. Літературна творчість. Музична творчість. Психологія образотворчого мистецтва. Артистична творчість. Мистецтво як терапія.

Питання для підготовки.

1. Характеристика основних видів творчості.
2. Творчість як якість особистості.
3. Творчість як діяльність.
4. Творчість і здібності.

Основні поняття: наукова творчість, технічна творчість, художня творчість, педагогічна творчість, імпровізація, креативність, дивергентне мислення, конвергентне мислення, творчість (як діяльність), інтуїція, мотивація, мотив, здібності, задатки, обдарованість, талант, геніальність, творчі здібності.

Підсумки та результати вивчення дисципліни «Психологія творчості»

Методи і критерії оцінювання:

- поточний контроль (60%, аналітична робота, семінарські заняття, індивідуальні завдання, тестове опитування);
- підсумковий контроль (40%, залік).

За результатами опрацювання всіх видів навчальних робіт з дисципліни «Психологія творчості», в тому числі за результатами

участі у семінарських заняттях студент повинен володіти нижченаведеними знаннями, уміннями і навичками.

Знати:

- основні теорії творчості у психології та філософії, поняття та персоналії;
- види та загальні принципи творчості;
- форми співвідношення творчості та інтелекту, методи вивчення творчості як інтелектуального процесу;
- методи вивчення творчості як цілісного феномену;
- методи вимірювання креативності;
- психологічні засади програм творчого розвитку та стимулювання творчої активності.

Вміти:

- організувати та проводити науково-дослідницьку роботу в галузі психології творчості;
- організувати психологічну стимуляцію та підтримку творчої активності суб'єкта чи групи;
- аналізувати фактори, умови та процес вирішення творчих завдань;
- оцінювати та розвивати творчі здібності;
- використовувати навички стимулювання творчої активності.

Контрольні запитання до заліку

1. Предмет психології творчості: суб'єкт, процес, продукт. Аспекти їх вивчення.
2. Біографічний підхід до продуктів творчості (психоаналіз).
3. Основні принципи і процес наукової творчості. Поняття «Домінуючої ями» в науці (Е.де Боно).
4. Визначення і функція «латерального» мислення Е.Боно.
5. Якісний рівень розвитку здібностей у творчості.
6. Співвідношення інтелекту та креативності в структурі психіки.
7. Концепція «порогу» Е.Торренса.
8. Поняття здібностей в концепції М.Теплова: загальнопсихологічний та диференційний підходи.
9. Гендерні особливості прояву творчих здібностей.

10. Особливості протікання творчої активності у ліво- та правополушарних суб'єктів.

11. Основні характеристики продуктивного мислення в гештальтпсихології.

12. Завдання К.Дункера: поняття інсайта, конфлікту, функціонального рішення.

13. Роль минулого досвіду у вирішенні творчих завдань.

14. Недоліки психометричного підходу до креативності.

15. Поняття креативності: зміст, природа, критерії .

16. Креативність як основа творчих здібностей по Дж.Гилфорду: можливості і обмеження підходу.

17. Методи виміру креативності.

18. Критерії креативності: Дж.Гілфорда, М. Воллаха, С. Медника.

19. Креативність як створення парадоксального вибору.

20. Актуальні дослідження інтелектуальної активності у творчості.

21. Тести креативності Е.Торренса: опис, принципи, обмеження використання.

22. Експериментальні дослідження феномену «підказки» при вирішенні завдань на здогадку. Основні умови ефективності «підказки» у вирішенні завдань на здогадку.

23. Роль прямого і побічного продуктів в процесі пошуку вирішення завдань.

24. Концепція ЕУС Я.А.Пономарьова.

25. Груповий процес рішення творчих завдань: методи, механізми, переваги .

26. Творчість як продуктивний і спонтанний процес.

27. Поняття інтелектуальної активності як принципу творчості.

28. Рівні інтелектуальної активності по Д.Б.Богоявленській.

29. Принципи дослідницького методу «Креативне поле».

30. Чинники формування і реалізації творчих здібностей.

31. Соціально-психологічні бар'єри в реалізації творчого потенціалу.

32. Методи стимуляції творчої активності: організація зовнішнього і внутрішнього простору суб'єкта творчості.

33. Напрямки психолого-педагогічного розвитку творчої особистості.

34. Засоби підвищення ефективності процесу породження нестандартних ідей.
35. Зв'язок когнітивних аспектів і інтуїції в творчому мисленні.

Використана та рекомендована література

1. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей / Д.Б. Богоявленская. – М.: Академия, 2002. – 337 с.
3. Дуткевич Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс. [текст] навч. посіб. / Т.В.Дуткевич. – К.: ЦУЛ, 2016. – 388 с.
4. Ермолаева-Томина Л.Б. Психология художественного творчества. – М.: Академический проект: Культура, 2005. – 304 с.
5. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О.Моляко, О.Л.Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
6. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2009. – 448 с.
7. Клименко В. В. Психологія творчості : навч. посіб. / В. В. Клименко. – Київ : Центр навчальної літератури, 2006. – 480 с.
11. Николаенко Н.Н. Психология творчества / Н.Н.Николаенко. – СПб.: Речь, 2007. – 277 с.
12. Психология индивидуальных различий / под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова. – М.: АСТ: Астрель, 2008. – 720 с.
13. Психологія творчості: Конспект лекцій / Укладач О.А.Кривопишина. – Суми: Вид-во СумДУ, 2009. – 81 с.
14. Роджественская Н.В. Креативность: пути развития и тренинги / Роджественская Н.В., Толшин А.В.. – СПб: Речь, 2006. – 320 с.
15. Роменець В.А. Психологія творчості / В.А.Роменець. – К.: Либідь, 2004. – 288 с.
16. Туник Е.Е. Психодиагностика творческого мышления. Креативные тесты / Е.Е.Туник. – СПб: Дидактика Плюс, 2002. – 48 с.
17. Якобсон П.М. Психология художественного творчества / П.М.Якобсон. – М.: Знание, 1971. – 48 с.
18. Яланська С. П. Психологія творчості: навчальний посібник /С. П. Яланська. – Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2014. – 180 с.